

A PAJKOS ÉNEK ÉS A NÉPKÖLTÉSZET

A Pajkos éneket, a régi magyar irodalomnak ezt a minden tekintetben páratlan emléket Fanchali Jób János 1606 novembere és 1607 novembere között írta be nevezetes kéziratába.¹

A különös szöveg egészében nehezen érthető. Klanciczay „erős romlást”, „értelmetlenné torzulást”² tétélez fel ennek magyarázatául s ez a feltételezés önként kínálkozik akkor, ha eredetijét egyetlen hosszabb, valamilyen epikus jellegű énekben sejtjük. Meggondolandó azonban, hogy egyes versszakai, illetőleg versszakok bizonyos együttesei önmagukban véve teljesen érthetőek (ez alól csak a 22. vsz. kivétel), s a kitűnően pergő ritmus is csak két versszakban döccen meg. Az éneknek ezek az önmagukban érthető részei a következők. 1. versszak: az énekes első személyben, jelen időben szól lovához. 2—10. versszak: egy tolvaj első személyben, múlt időben énekel kalandjairól. 11. versszak: az énekes elmondja, hogy valakinek az anyját vízbe dobták. 12. versszak: az énekes jelen időben beszél saját magáról. 13—16. versszak: egy rablóbanda tagjainak gúnynevükön való felsorolása. 17. versszak: csúfolódás egy öreg lányon. 18—19. versszak: egy leány kéri apját, hogy házasítsa meg. 20. versszak: múlt időben, első személyben elmondott kaland. 21—22. versszak: az énekes jelen időben egy bíróhoz, illetőleg gazdához szól. 23—26. versszak: egy kocsis beszél Drágfi Gáspárnéhoz való viszonyáról. 27. versszak: záróstrófa, az ének szerzésének körülményei. Igen nehéz ezt a sokfeléséget egyetlen énekre visszavezetni, bár kétségtelen, hogy néhány részlet kapcsolatban van egymással. A 2—10. versszakhoz (a tolvaj énekéhez) a 12. és a 20. versszakot a kalandok múlt idejű, első személyes elmondása, a 13—16. versszakot a közös tematika (rablók), a 11. versszakot pedig egy külső mozzanat (Sajószentpéter említése) köti. A 23—26. versszakot (a Drágfi Gáspárné kocsisáról szóló részt) Klanciczay azzal a magyarázattal próbálja kapcsolatba hozni az ének többi részével, hogy az ének hőse (katona-tolvaj-énekmondó) valamikor Drágfiné kocsisa volt és visszavágyik korábbi jó állapotába, tehát mintegy a vágyálmait éneklie meg. Néhány részlet, mint a férjhez menni akaró lány éneke (18—19. vsz.) vagy a bíró lányáról szóló strófa (21. vsz.) semmilyen módon nem hozható kapcsolatba az ének többi részével. Ha tehát úgy gondoljuk, hogy itt egy eredetileg hosszabb éneknek csak „romjai” maradtak meg, akkor az ének szövegének igen jelentős megsemmisülésével, számos strófa elveszésével kellene számolnunk, olyan strófákkal, amelyek valamilyen módon megmagyarázták az egyes

¹ Szövegét KLANCICZAY TIBOR közölte: I. OK. XIV (1959), 248—9.; MIŠLANIK—ECKHARDT—KLANCICZAY: A Fanchali-Jób-kódex magyar és szlovák versei. Bp. 1959, 199—201.; KLANCICZAY TIBOR: Reneszánsz és barokk. Bp. 1961, 54—6. — A két első közlés betűhív, a harmadik mai helyesírásra átírt. A kiadásokba néhány apróbb pontatlanság került be. Az 5. vsz. 1. sorában *juttem* (az átírt szövegben *jüttem*) helyett *juttam* (a. m. jutottam) a helyes olvasta; a 6. és 7. vsz. *kirj*, továbbá a 11. vsz. *vetik* szavának helyes átírása nem *kiri* és *vetik*, hanem *kiri* és *vetik*, mert ezek múlt idejű igealakok, *i*-zű változatban; a 9. versszakban *giorson* helyett *giorzan* olvasandó. Ugyane sorban kijavítható Fanchali Jób János nyilvánvaló tollhibája is: *Saio szt Peterj* helyett *Saio szt Peterjg* a jó szöveg. Az egész szövegben egyébként ez az egyetlen tollhiba. — Klanciczay a második és a harmadik közléshez tanulmányt is csatolt; idézett megállapításai e tanulmányból valók, erre a továbbiakban nem utalunk.

sokat, hiszen sok dologban ugyanazt vallják, mint a katolikusok. „Kevésért egy-mást halálos ellenségnek nem kellene tartanunk.” A plébános ezt feleli: „Hallod-e? Min a' más-féle vét-kések, ha reájok hadnák, a' gonosz nevet mind másokra adnák, s' magokat meg-jámboritanák. Mert a' Fertelmes-előtt az elég lenne, hogy, ő mit vét azzal, ha szaporittya e' világot: hanem, az a' lator, a' ki embereknek kárt téssen: a' Lopó. Ez-is méltatlannak itélné, hogy egy, két dög löért latornak kellyen tartatni, 's miatta meg kellyen halni: hanem, A' Tolvaj, ugy-mond, igazán hogy lator, 's büntetést érdemel. De még ez-is, maga törvénye-szerént, meg-igazitaná magát:

Noha Tolvaj voltam (ugy-mond) ugyan jámbor voltam;
Kit estve meg-vertem, reggel el-tettem.”

Veresmarti a lapszélén megjegyzi: „Tolvaj dalolás”, a *reggel eltemettem* szövegéhez pedig a következő jegyzetet fűzi: „A' jámborságot ez abba helyezteti, hogy el-tette, ha meg-ölte is; 's igaz elég pedig ez.”⁶ Megjegyzendő még, hogy Veresmarti — céljának megfelelően — a tolvajnak saját jámborságára való ironikus vagy inkább cinikus utalását szó szerint érti és mentegetődzésnek fogja fel. Az idézetből az is kiderül, hogy a *tolvaj* szó a régiségben 'rabló'-t jelentett,⁷ (a mai tolvaj akkor *lopó* volt) s a tolvaj a bűnözés fokozatainak a legtetején áll, aki magánál nagyobb bűnösre már nem is tud hivatkozni. Rabló-ének — Veresmarti szavával: tolvaj-dalolás — ez tehát, és ugyanebbe a műfajba tartozik a *Pajkos ének* 13—16. verszaka is, mint a felsorolt gúnynevek (állj meg itt az utat, szedd el vedd el tőle, takaríts mind hozzád) és a *kalauz* szó itteni jelentése⁸ mutatják. Ez a műfaj a régi magyar költészetben teljesen ismeretlen és a népköltészetben is csak nyomai maradtak meg. A régiségben való hiánya azzal magyarázható, hogy teljesen irodalom-alatti műfaj lévén, nem jegyezték fel. A népköltészetből pedig azért vesztetett ki csaknem teljesen, mert a rablókról, utonállókról szóló ének régi, *Pajkos ének*-beli típusát a XVIII. században kiszorította egy stílusban, mondanivalóban új műfaj, a betyárballada. A *Pajkos ének*-kel összefüggésbe hozható szövegek mind Erdélyből valók. Ennek az lehet az oka, hogy a betyárballadák (nem lévén Erdélyben betyárvilág) ott szinte ismeretlenek. Feltűnő a rablókról szóló székely népballadának az archaikus vonása, hogy a rablót „tolvaj”-nak nevezik, pedig a tolvaj szó régi jelentése az erdélyi köznyelvben nem ismeretes. A közismert „nagy hegyi tolvaj”-ról szóló ballada mellett ilyen a három tolvaj legényről szóló is, amely csak egy változatban maradt fenn. Ennek az eleje emlékeztet a *Pajkos ének* 2—6. versszakára:

Mind menyen, mind menyen három tolvaj legény,
Mind menyen, mind menyen rengeteg erdőkön.
Rengeteg erdőkön görögöt érének,
Görögöt megölék, szekerét fölverék.
Mind menyen, mind menyen három tolvaj legény,
Korcsmát érének, oda bémenének... (MNGy III, 32.)

A népballada azonban tragikusan folytatódik s éppen a tragédia mozzanata a *Pajkos ének*-ből teljesen hiányzik. Közvetlen kapcsolat tehát nem lehet közöttük, még kevésbé tekint-

⁶ Intő 's Tanító Levél. Pozsony. 1639, 150—1. (RMK I, 697.) *szkh ellenör*

⁷ A NySz a következő értelmezéseit adja: *lato*, *grassator*, *aggressor*, *pirata*, *praedo*.

⁸ A *kalauz* azonos a *kalóz* szóval (ennek régi jelentése 'kiborló, dúló, rabló', mai jelentése, 'tengeri rabló' csak később fejlődött ki), átvétel valamelyik török nyelvből, ottani jelentése, 'útmutató, vezető'. Lehet, hogy a *kalauz* és a *kalóz* két külön átvétele, de éppúgy lehet, hogy a *kalauz* a magyarrá lett szónak két magyar alakváltozata, elkülönült jelentéssel.

... mint a magyarban fejlődött a török hódítás idejében. (SzófSz) A NySz elkülönülés nem teljesen következetes, van egy adata arra, hogy a *kalauz*, vezető' jelentésben. Egészen valószínű, hogy a *kalauz* változata a *Pajkos ének* szövege ezt nyilvánvalóvá teszi.

hető a *Pajkos ének* „egy születőben levő népballadának”, mint Klaniczay vélte. Anr
esetre valószínűnek látszik, hogy az efféle — korábban feltehetőleg gyakoribb — r
a *Pajkos ének*hez hasonló rabló-énekek frazeológiájából is meríthettek. Mert rabló-
énekek éppen a *Pajkos ének*-beli változata a folklórban is el lehetett terjed
vetlenül
is bizonyítható a Most jöttem Erdélyből... kezdetű ének következő két ával:

Most jöttem Erdélyből, Erdély országából,
Lovastól nyergestől, egy nyargalt szolgástól.
Szolgámnak a neve hánd el vesd el Gyurka,
Magamnak a neve bujdosó katona.

(XIX. század eleji kéziratból kiad. Szabó T. Attila. ItK 1935, 381.)

Most jöttem Erdélyből, hat lóval hintóval,
Hát lóval hintóval s egy rongyos szolgával.
Az én szolgám neve: Húzd-el-vond-el Gyurka,
Az én szolgám neve: Húzd-el-vond-el Gyurka.

Csillagom pajtásom, hol vagyon szállásom?
Csíkba van Ámfalván, Tompai Zsuzsinál.
Ebédem vacsorám Cifra Boricánál,
Kardom, pár pistolom Talpas Pann'asszonnál.

(Kodály gyűjtése Bukovinában, 1914-ben. Bartók—Kodály: Erdélyi népdalok 73. sz.)

A XIX. század eleji szöveg harmadik sora a *Pajkos ének* 14—16. versszakának rabló-
gúnyneveire emlékeztet, negyedik sora pedig csaknem teljesen megegyezik a 2. vsz. 1. sorával.
(Magamnak a neve bujdosó katona = Ohaj nekem nevem bujdosó katona.) Az istenségi
változatból ez a sor már hiányzik, a 3—4. sor itt azonos. Ez viszont sokkal közelebb áll a
Pajkos ének rablóneveihez (különösen ehhez: Harmadiknak neve szedd el vedd el tőle, mint
a korábbi változat hánd el vesd-el Gyurká-ja. Folytatása (Csillagom pajtásom, hol vagyon
szállásom... stb.) tartalmilag a kóborlás és szállás-keresés mozzanatát őrizhette meg, amely
ismét a 2—10. versszakokra jellemző. E népköltési változatokban tehát a *Pajkos ének* két
részlet tartalmú részletének töredékei maradtak meg együtt.

Klaniczay Tibor erre a két észre gondolhatott, amikor a *Pajkos éneket* a kuruckori
és költészettel hozta közvetlen kapcsolatba. Itt található meg az a két motívum, ami a
s versekhez köti: a szerző „bujdosó katoná”-nak nevezi magát és az énekrészlet tárgya
származás, illetőleg a rablás. E két közös motívum szövegbeli funkciója azonban külön-

A *Pajkos ének*ben ezen az egy soron kívül semmi sem utal a katonaságra: ellenséggel
való harcról, fegyverekről stb. egyáltalában nem esik szó s ezért a katonaság nem fogható
tel központi, az egész éneket meghatározó motívumként. A hangsúly a rabláson van. A XVII.
század végi bujdosó versekben viszont szolgálatból kikopott katonák keseregnek azon, hogy
bujdosniok kell ahelyett, hogy az ellenséggel csatázhatnának, hogy hazájukat megvédehetnék
és kenyszerűségből még a szákmányolásra is rá kell fanyalodniok, ha nem akarnak éhen halni.
Nehézzé teszi a *Pajkos ének* és a kuruc bujdosó versek összekapcsolását teljesen eltérő hangjuk:
csúszus magabiztosság szemben a hazafias, istenfélő, kesergő hangú bujdosó énekekkel. A népi
távabbítás során éppen az utóbbi, mint a leglényegesebb őrződött meg, gondoljunk a bujdosó
énekekből keletkezett székely „keserves”-ekre. Mát a stílusuk és a verstípusuk is.

A *Pajkos ének* 11. versszakának mondanivalója teljesen más. Itt arról van szó, hogy
varkinek az anyját a vízbe dobták. Pirnát Antal figyelmeztetett arra, hogy a XVI—XVII.
században gyakran büntették ezzel a parázna nőket.⁹ Az énekes tehát itt egy nem éppen

⁹ Vö. ECKHART FERENC: A földesúri büntetőbíráskodás a XVI—XVII. században.
1954, 142—3.

181
kőval: „Az
-jén.
R

illedelmes célzást tesz valakinek az anyjára. Szavai vonatkozhatnak arra a gazdára, aki nem akart ingyen abrakot adni lovának (6—8 vsz.), vagy arra, akire a 22. versszakban nem egészen világos értelmű szitkokat szór. De még valószínűbb, hogy ez a versszak a többitől teljesen független és az énekes az őt körülálló hallgatóság egyik tagjához intézte a derű fokozása céljából. Az ilyesfajta ma már elviselhetetlenül durva tréfálkozás a szülők haláláról akkoriban megengedhető volt, mint azt egy lakodalmi ének tanúsítja, ahol az énekes a vargákhoz a következő strófákat intézi:

Im megmondom, hogyha meghallgatjátok,
Az hammasban volt az szegény atyátok,
Jobb, ha mind felkeltek és haza futtok,
Mert megbüszhött immár, ha kivonjátok.

Az szegény anyátok kivonja vala,
Lába felmerede, beléje hala,
Az mi kis szerszáma szegénnek vala,
Azt testámentomban vargáknak hatta. (RMKT XVII. III, 45. sz.)

A *Pajkos ének* 12. és 20. versszakának műfaja jól ismert: az énekes saját maga kifigurázásával akarja megnevetetni hallgatóságát. E műfaj számontartott és Klaniczay által is felsorolt képviselőiben (Moldovai Mihály, Hegedős Márton énekei, a Szendrői hegedős ének, Tinódinak Az udvarbírákról és kulcsárokról szóló versezete) megtalálhatók a *Pajkos ének* e két versszakának motívumai: az énekes ironizálása saját részegsége felett és az álnok társakra való panaszkodás. Ebbe a műfajba tartozik egyébként a Vásárhelyi daloskönyv egyik darabja is (A mezőre kimenék... RMKT XVII. III, 120. sz.), amelyben az énekes többek között elmondja, hogyan verte el őt egy gazda.

A *Pajkos ének* következő önálló részletéhez, a szerelemre éhes öreg lányt gúnyoló 17. versszakhoz csak távoli tárgyi analógiák ismereteseek. (Legelterjedtebb a „vén leány panasza” típus.) A strófa 1. sorának nyilván trágár utalásai nem érthetők pontosan: a 2. sor *gunar niak*-ának a szövegösszefüggésből is kikövetkeztethető értelmezéséhez párhuzamul a sárospataki Felvidítő egyik tréfás énekének az elejét idézzük:

Nem kell nékem hosszú vékony,
Se nem kell rövid vastag,
Megalégszem akkorával,
Mint egy öreg gunár nyak. (141. sz. kt. 218.)

Érdemesnek látszik a vizsgálatra a 18—19. versszak, a férjhez menni akaró lány éneke. Ez a tárgya egy elterjedt, valószínűleg a XVIII. századi deák-költészetben gyökerező¹⁰ ének-típusnak, az ún. „deák dicséret”-nek is. Legkorábban lejegyzett változata az 1748 körüli Solymosi-daloskönyvben található:

Kedves rajom, szép leányom, kertem rózsaszála!
Férjhez mégy-é te nemeshez, kényesen nevelthez?
— Nem kell ő nemessége, mert teste igen gyenge,
Ott hamar az köszvény elvალსzt mint törvény nemestől...

A további versszakokban baráthoz, paphoz, katonához akarja az anya leányát adni, de annak csak a deák kell. A népköltői változatok nagy része ezt a szerkezetet (és részben versformát) őrizte meg. Ennek a típusnak nyilvánvalóan semmi közvetlen köze nincs a *Pajkos*

¹⁰ SZABÓ T. ATTILA: Két népdalunk szövegének forrása. Erd. Múz. 1941, 259.

ének két strófájához. Érdeemes azonban végignézni azokat a változatokat, amelyekben nem az anya szólítja meg előbb leányát, hanem a leány követeli, hogy adják férjhez. Három ezek közül ezzel a sablonná merevült sorral kezdődik: Adj el anyám, adj el, mert elhagylak... A férjhezadásra való felszólítás csaknem azonos a *Pajkos énekével*, ám ez nem jelenti azt, hogy közvetlen összefüggés van közöttük. Ez már csak azért sem valószínű, mert versformájuk különböző. Érdekes viszont, hogy a három megvizsgált változat közül csak egyben szerepel a különböző foglalkozású férfiak felsorolása után csattanóként a deák (MTAK Népk. 172/a. 17a.), a másikban a juhász a csattanó (Kodály—Vargyas 224. sz.), végül a harmadikban nem is szerepelnek férj-jelöltek:

Adj el anyám, adj el, mert itt hagylak.
Ne hagyj, édes lányom, szoknyát vészek.
Ej, nem kell nékem, mert van nékem!

A 2. vsz.-ban: „kötőt vészek”, a 3-ban: „legényt vészek”, mire a leány: „Ej, a kell nékem, mert nincs nékem!” (MNGy II, 19.) Az „Adj el anyám, adj el...” kezdetű változatokhoz eredetileg nem tartozhatott a különböző foglalkozású férfiak felsorolása, hanem csak a leány követelődzését és fenyegetését tartalmazhatták, mint a *Pajkos énekben* is. A durva fenyegetést ('ha el nem adsz, kurva leszek') a népköltési változatok megszelídítve őrizték meg. („Mert itt hagylak.”) Azok közül a változatok közül, melyekben a párbeszédet a leány kezdi, még egy erdélyit is idézünk:

Megyek anyám, megyek, kapitányné leszek.
Nem menj lányom, ne menj, eladlak én téged.
Kihez anyám, kihez? Egy kovács legényhez.

Nem kell anyám, nem kell az a kovács legény,
Fuvónyomogatni, patkószveget verni,
Rip, rip, rop, rop, rop, kapitányné leszek. (MNGy III, 104.)

Ennek a szövegnek az az érdekessége a *Pajkos ének* szempontjából, hogy versformájuk ugyanaz és mindkettő katonára vonatkozik. A tárgyalt változatok egyike sem származtatható közvetlenül a *Pajkos énekből*. Itt valami hasonló történetet, mint a rabló-ének — betyárballada esetében. A férjhezmenendő lányról szóló ének régebbi típusát (ahol tehát a lány követeli férjhezadását) valamikor a XVIII. században kiszoríthatta a „deák dicsérete” típus, amelyikben az anya szólítja meg előbb leányát és központi motívum a különböző foglalkozású férfiak felsorolása, majd ezek közül az egyik (többnyire a deák) kiválasztása. Egyes népi változatokban azonban megmaradt a korábbi típus két mozzanata (a lány követelődzése és fenyegetése) és versformája.

A 21. versszak 2. sorában olvasható fazék-törés Klaniczay jegyzete szerint alighanem a gazda fazékban elrejtett (elásott) pénzének az elrablását jelenti. Matkó István *Bányász csákány*-ának egyik helye azonban azt bizonyítja, hogy itt nem rablásról, hanem erőszakos paráznaságról van szó: „Továbbá azt irod... Hogy Cassán, Sebesben, Tordán s-egyebütt Papókat, Barátokat öltek-meg... Én ugy hallottam azoknak némelyikei felől, specifice pedig a Karánsebesi clastrombul kicsapattatott barátok, papok felől, hogy egy leányon tött erőszakos paráznasáért és gyilkosságért esett, ami esett rajtok... Talám afféle cserép törésekkel adtanak a többiek is okot méltó büntetésekre.”¹¹ — E strófának számos népköltési változata is

¹¹ RMK I. 1072, 121—2. (Vö. Ny. Sz.) — A *cserép* jelentése itt: 'cserépedény, fazék'. A fazéknak ilyen értelmű elterjedt szimbolikus jelentésével itt nem foglalkozhatunk, csak a

ismeretes. Tipikus alakjuk:

Bánod bíró, bánod, hogy jányodhoz járok,
De még jobban bánod, hogyha véle hálok.

(Nagysáp, Komárom m. 1922. MSz 1551. sz.)

A legállandóbb az 1. és 2. sor első fele; az, amit a bíró (máskor „gazda”, „paraszt” vagy „asszony”) bán, illetőleg „jobban bán” eléggé változatos.¹² Egy elszigetelt Csík megyei változat szövege a következő:

Bánjad asszony, bánjad, hogy lányodhoz járok,
Minél inkább bánod, annál inkább járok.

Nappal vele járok, éjjel vele hálok,
Derekaljas ágyban purdikot csinálók.

(Ajnád, 1912. MF 1601/a.)

Ebben a változatban őrződött meg a leghatározottabban a Pajkos ének szövegének drasztikus volta, további érdekessége pedig az, hogy 2. versszakának 1. sora a Pajkos ének 19. versszakának 2. sorával vethető össze: Éjjel véle hálok, regvel hópénzt várok = Nappal vele járok, éjjel vele hálok. Lehet tehát, hogy e változatban a férjhez menendő lány énekének egyik sora is megmaradt. (A 21. versszakhoz tartalmilag különben is a 18–19. versszak áll legközelebb.) Lehet azonban, hogy a Csík megyei változatban nem a Pajkos ének két rokontartalmú részlete őrződött meg együtt (mint ahogyan a két rabló-ének nyomai is ugyanabban a népdalban voltak felfedezhetők), hanem véletlen, alkalmi kontaminációval van dolgunk. A népdal 2. strófájának 1. sora ugyanis más összefüggésben már a XVIII. század végétől fogva elterjedt:

Vagy élek, vagy halok, szép asszonyt szolgálók,
Nappal véle járok, éjjel véle hálok. (Szeel Imre-ék. 1790.)

A Bánod bíró... kezdetű strófát legtöbbször más versszakokkal együtt jegyezték fel, e szövegek különböző strófák alkalmi összekapcsolásai. Egy bizonyos strófával való affinitása azonban különösen erős:

Bánod gazda, bánod, hogy jányodhoz járok,
Hej de még jobban bánod, hogy kerteden járok.

házasulandó legény tréfás töprengéséről szóló XVII. századi ének 22. versszakát idézzük:

Ha szép leszen, szépet alig fejem győzi,
Mert ötet strázsálni mindenkor ki győzi?
Elhódítják pedig, ha ember nem őrzi,
Az én fazekamban koncát más is főzi.

(RMKT XVII. III, 158., ami viszont meglepő, bár valószínűleg véletlen egyezést mutat a Talmud egyik, tilos szerelemre vonatkozó helyével: Ne főzzél a más fazekával. Pesz. 112a)

¹² Ugyanez a szöveg Ecseg (Nógrád m.) 1913. MNT I, 524. sz. 4. vsz.; ...hogy kertetbe járok ...hogy lányodhoz járok: Lábatlan és Uny (Komárom m.) 1922. MSz 1551. és 1609. sz.; ... hogy az utcán járok, de aztat nem bánod, ha lányoddal hálok: Keszthely, MTAK Népk. 97. 48b–49b., utolsó vsz.; ...hogy lányodhoz járok, ...hogy kertedben járok: Kisbujcs (Győr m.) 1954. AP 992a. (E változatra Kiss Lajos hívta fel figyelmemet.) ...hogy az utcán járok, ...ha a kerten járok: Erdély, MTAK Népk. 75. 2b.; Bánjad asszony, bánjad, ha lányodhoz járok, De még jobban bánjad, ha többet nem járok: Acsa (Pest m.) 1923. MF 2 71c. A szövegeknek csak az elsőtől való fontosabb eltéréseit közöltük.

Mert a kertkapudon olyan rést csinálók,
Hej nincsen annyi nádod, mivel becsinálod.¹³

Amadé-Karcsa (Pozsony m.) 1957. (I. OK XIV, 243.)

Még két olyan változat ismeretes, amelyekben a versszak a kerten való rés-csinálásra utaló strófával kapcsolódik egybe, sőt a 12. jegyzetben felsorolt változatok egy része is utal a kert alatt járásra. E motívum más népdalok tanúsága szerint tilos, tiltott udvarlásra vonatkozik:

Ne füttyöréssz, ne füttyöréssz,
Kertem alatt ne csinálj rést,
Mer én szegény leány vagyok,
Nem tehozzád való vagyok.

és még egyéb értelme is van!

(Kőröstárkány, Bihar m., 1912. MF 1615/a.)

A népi változatok tehát enyhítették a *Pajkos ének* 21. strófájának mondanivalóját: az erőszakoskodásból tiltott udvarlás lett. (A durva tartalom szelidebbé válásának folyamatát figyelhettük meg a Férjhez menendő lány fenyegetésének esetében is.)

A *Pajkos ének* 23–26. versszaka (Drágfi Gáspárné kocsisának éneke) a *Vásárhelyi-dalok* kötetének következő darabjával hozható kapcsolatba:

1. Ajak vérén termett sugár liliomszál,
Kinek az ajakán felnőtt két virágszál,
Ó mely boldog ember, kit az csók eltáplál,
Talám engem végre követ szörnű halál.
2. Circének vesseje ha kezemben volna,
Avagy Árgirusnak palástja nyakamban,
Higgyed, megkereslek ma első álomban,
Titkon csókot hintek rózsaszín orecdra.
3. Hozd el hamar, szolgál, jól tartott lovamat,
Hadd vegyem előmben régi utaimot,
Hadd menyek látnia az én asszonkámot
Az én asszonkámot, édes Annókámot.
4. Honn vagy-e, honn vagy-e, lelkem, szép asszonyom?
Honn vagyok, honn vagyok, szerelmes virágom.
Jövel bé, jövel bé, szerelmes virágom.
Serem is jó vagyon, borom is jó vagyon.
5. Innod is jót adok, enned is jót adok
Neked ónkupából, másnak fakupából,
Neked ingyen adok, másnak pénzért adok,
Ágyat is jót adok, jól el is nyugotlak. (RMKT XVII. III, 157. sz.)

¹³ A fentihez hasonló: Mezőörs (Győr-Sopron m.) 1952. MNT III/A 903. sz.; Egy eltérő: Bánod gazda, bánod, hogy házadhoz járok? Add el a lányodat, nem járok házadhoz. Lányod el nem adod, holtig hozzád járok, Kerteden átjárok, ott is rést csinálók. Ghymes (Nyitra m.) 1906. MNT II, 300. sz.

Ez a szöveg nyilvánvalóan két különböző ének összeolvasztása. Az 1—2. és 3—5. versszakok határozottan elkülönülnek egymástól. Ezt több tény is bizonyítja. Az 1—2. vsz. szövege két 7 strófás XVIII. századi ének kezdeteként is előfordul. (Szövegüket lásd a RMKT jegyzeteiben.) Ez a két versszak eredetileg egy önálló ének lehetett (gondolatmenete is kerek egész), amelyhez különböző strófák kapcsolódtak, a Vásárhelyi-daloskönyv szövegének esetében egy három strófás, eredetileg szintén önálló ének. A kettőt a szerető felkeresésének motívuma köti össze, de egyébként stílusban is élesen elválnak, amely talán még döntőbb érv a kontamináció mellett, mint az 1—2. vsz. önálló továbbélése. Az első két strófa szokványos, nehézkes tizenketteseit olyan sorok váltják fel, melyekben a középmetaszt élességét a szintakszis és a változatos ismétlődő alakzatok különösen kiemelik. Az ismétlődő alakzatok között megtalálható az egyes periódusok ún. teraszos kialakítása is az ének 3. versszakában.¹⁴ Ez a versszak tartalmilag és szerkezetileg teljesen megegyezik a kocsis énekének elejével: Had menyek látnia az én asszonkámot, Az én asszonkámot, édes Annókámot = Én elhaza megyek az én asszonyomhoz. Az én asszonyomhoz, Drághi Gáspárnéhoz. A tartalom a továbbiakban is hasonló: az asszony megeteti és megitatja szerelmét, a Vásárhelyi-daloskönyv szövegében még „el is nyugotja”. Valószínű tehát, hogy a *Pajkos ének* 23—26. versszakai és az idézett ének 3—5. versszakai ugyanannak a szerelmi ének-típusnak a változatai.

Ez utóbbi analógiánál különösen, de a többiek nagy részében is megállapíthattuk, hogy a *Pajkos ének*kel azonos versformájúak, sőt a rokonítás egyik előfeltételének tekintettük a versforma azonosságát. Érdemes mármint ezt a versformát közelebbről is szemügyre venni. Az ének sorfajája felező tizenkettős, az a sorfaj tehát, amely már Geszthy László és Apáthy Ferenc énekével, mint Arany mondja, „teljesen kifejlődve áll előttünk . . . s a XVI. században egyszerre oly tömegesen jelentkezik, hogy . . . régebbi divatát is nem lehet föl nem tennünk.”¹⁵ Ez a sorfaj a XVII—XVIII. században is nagy számban fordul elő, cezúrája legtöbbször hibátlan. Eltekintve attól, hogy a tizenkettésekben írt versek nagy többségében négy sor alkot egy versszakot, míg a *Pajkos ének* strófái kétsorosak, különbséget érzünk a szokványos tizenkettések és a *Pajkos ének* tizenkettesei között a sormetszet élessége szempontjából is. A szokványos tizenkettésekben egy sor a legtöbb esetben egy mondat:

Mikint a szélvészben / eltévedett madár,
Kit az záporosó / úgy elfárasztott már,
Fáradtsága miatt / csak alig s gyöngén jár,
Jaj mert minden felől / halálos fegyvert vár.

(RMKT XVII. III, 201. sz. 21—4. sor.)

Aránylag ritkábban fordul elő, hogy a sor mondattanilag is két részre oszlik: Fel s alá vonatik, / mert búja nagy vagyon (Uo. 201, 16); Hogy csak olyan vagyok, / mint fél úton nőtt ág. (Uo. 201, 18.) Elvéte még az is megtörténik, hogy egy mondattanilag két (esetleg több) részre tagolódnak a sor metszete nem a mondatok végére esik: Szivem dobog, mint az / junak, mikor delel (Uo. 148, 19); Nem irigylem, nem is / tehetek én arrul. (Uo. 270, 5. — E sor későbbi változataiban a mondattani tagolódás már alkalmazkodik a ritmikai metszethez: Nem. irigylem én azt, / nem tehetek arról.) E tizenkettéstől tehát csak annyit várunk, hogy a metszet szót ne vágjon ketté, de az már nem baj, ha az igekötőt az igétől, a névutót és a jelzőt a főnévtől elválasztja.¹⁶ A *Pajkos ének*ben ezzel szemben lényegesen nagyobb azoknak

¹⁴ E szerkezetről és finnugor előzményeiről: GÁLDI, NyK LXI, 133—5.

¹⁵ HORVÁTH JÁNOS: A magyar vers. 198.

¹⁶ HORVÁTH JÁNOS: Gyöngyösi és Arany sormetszete. MNy 1941, 21—245. — A RMKT XVII. III. kötetének néhány tizenkettésekben írt énekében a mondattanilag két részre oszló, illetőleg nem oszló sorok aránya a következő. 109. sz. 6: 54; 177. sz. 3: 17; 201. sz. 3: 41; 260. sz. 6: 42; 270. sz. 1: 23.

a soroknak a száma (54-ből 25), melyek mondattanilag két részre oszlanak, határozottabbá, élesebbé téve ezáltal a sormetszetet. A félsorok mondattani viszonya lehet alárendelt: Bánod bíró, bánod, / hogy leányoddal hálok, Reggel inkább bánod, / ha fazekat török (21. vsz.), vagy mellérendelt: Társaim jók vótak, / fára felhágattak, Alattam levágták/s csaknem nyakam szakadt. (20. vsz.) Emellett az ismétlés különböző módjai is élesebbé teszik a cezúrát, mint pl. a 14—16. versszakok lényegében azonos soraiban az azonos mondattani és ritmikai helyen sorozatosan ismétlődő neve szó. Az ismétlés másik jellegzetes fajtája a már említett „teraszos” szerkezet: egy sor második fele azonos a következő sor első felével. A 23. vsz. 1. sora ugyan egyetlen mondatból áll (Én elhaza megyek az én asszonyomhoz), ám második felének megismétlése a következő sorban azt a hatást kelti, hogy „az én asszonyomhoz” szövegrész jobban elválik a sor első felétől. Hasonló a helyzet a szóismétlésekkel is. Ezt a sort: „Adj el apa, adj el / kevil katonának”, tagoltabbnak érezzük, mintha valahogyan így lenné megfogalmazva: „Adj el apa engem kevil katonának”. Hozzászámítva most már a szintaktikus által kiemelt metszetekhez az ismétlés különböző fajtáival kiemelteteket, azt az eredményt kapjuk, hogy a *Pajkos ének* 54 sora közül 37-nek a közép-metszete a szokásosnál élesebb. Az esetek egy részében mindkét tényező egyszerre van jelen, sőt a metszet élességét szórványosan még egy harmadik tényező, a betűrím is kiemeli: Adj el apa, adj el / kevil katonának (18. vsz.); Ő engemet jártat / kék karazsiában, Kék karazsiában, / gallos gyócs gatyában (24. vsz.).¹⁷

Ezek a verselési sajátosságok így együtt a régi magyar irodalomban csak roppant szórványosan lehetők fel. A XVI. századból mindössze egy ilyen jellegű emlék ismeretes. Töredék ugyan, de mégis annyira jellegzetesen e ritmusban zeng, hogy kétségtelenül a *Pajkos ének* ritmikái rokonsághoz számítható. Nádasdy Tamás idézi egyik 1555-i levelében, s „*veteris cantilenae*”-nak mondja:

Hozd el gazda, hozd el az Szerémnek borát,
Noha nincsen pénzem, de nagyon emberségem. (EPHK 1901, 173—4.)

Megtalálható itt az egyik legjellegzetesebb ismétlődő alakzat: állítmány, alany, majd ugyanaz az állítmány (vö. a *Pajkos énekben*: Adj el apa, adj el; Bánod bíró, bánod), a második sorban pedig a sor netszet a mellérendelő szerkezet következtében különösen éles. Ugyanezernak pedig az a rendkívüli érdekessége, hogy csaknem szöszert megtalálható egy népi gyermekjátékdalban is: „... Igyon édes komám uram, ha nincsen is pénze, de van embersége.”¹⁸

Rendkívül ritka ez a stílus és versforma a XVII. században is. A RMKT XVII. III. kötetének

¹⁷ Mirlthogy a rím, mely a sorok határait egyértelműen kijelölné, a *Pajkos énekben* alig játszik szerepet (ahol van, az csak véletlenül, az azonos mondattani szerkezet következtében létrejövő ragrím), sőt az egyetlen szándékos rím éppen a hatosok végén csendül (17. vsz.: Nem kell neki túró, csak kell neki fúró), felvetődhet a kérdés, vajon nem tekinthető-e az ének strofái négy hatos sorból állóknak. Ez ellen az szól, hogy a tizenkét szótagos sor elég sok esetben áll egyetlen mondatból s ha ezeket két hatosnak fogjuk fel, gyakori enjambement-t kellene feltételeznünk, ami nem valószínű. A szöveget másoló Fanchali Jób János tizenkettes sorokra gondolt, mert — bár a kor szokása szerint a versszakokat egyvégtében másolta — néhány versszakban vesszővel jelölte a sorvéget. (Erre VARJAS BÉLA figyelmeztetett.) Felvethetnénk annak a lehetőségét is, hogy a *Pajkos ének* élesebb cezúrái egy olyan korábbi állapotot mutatnak, amikor két hatos sor tizenkettesé válása éppen csak megkezdődött. Verstörténeteink ut, többé-kevésbé határozottan azt vallják, hogy tizenketteseink két hatos sor-összetételéből származnak. (HORVÁTH JÁNOS: Rendszeres magyar verstan 29.; VARGYAS LAJOS: A magyar vers ritmusa 23—4.) Lehetséges, hogy valamikor ez történt (bár Gáldi felveti a tizenkettős finnugor előzményeinek lehetőségét is, I. OK. IX, 208—9.), alább viszont egy éppen ellenkező tendencia létezését szeretnénk bizonyítani.

¹⁸ Kartal (Pest m.) MNT I. 679. sz. — Távoblati változat: Ihatnám, ehethém, nincs kötsigre pízem, Kocsmáros nem ösmer, nincsen emberségem. Kolon (Nyitra m.) 1906. MNT III/1/201. sz., 4. vsz. — A népdaloknak a Nádasdy által feljegyzett töredékével azonos műfaja (ívó-tal) és versformája csaknem kétségtelenné teszi, hogy közvetlen összefüggés van közöttük.

75 tizenkettesekben írt éneke közül mindössze négyben (a 107., 157., 233. és 266. sorszámúakban) található meg nagyobb mértékben azok a verselési és stílussajátságok, melyek a *Pajkos éneke*kre is jellemzőek. Valamennyinek szinte törvényszerűen népköltési változata is van.¹⁹ Hogyan alakulhattak ki az e stílusra leginkább jellemző ismétlődő formulák? Az adott szótag-szám-keretet az egyéni megfogalmazás gyakran tölti ki henyé, a mondanivaló szempontjából lényegtelen szavakkal. E sorban pl.: „Hozd el immár, kérlek, jó szolgám, lovomot” (RMKT XVII. III, 72. sz. 5. sor) az *immár* és a *kérlek* szavaknak van pusztán helykitöltő szerepük. Változata már jobb: „Hozd el hamar, szolgál, jól tartott lovomot” (Uo. 157. sz. 1.) Ebben csak a *hamar* szót érezzük feleslegesnek. Elképzelhető, hogy a következő *hamar* szó kiesése lesz és a sor a fentebb idézett 1555-i töredék (Hozd el gazda, hozd el az aranyból kalickát) analógiájára így alakul: Hozd el szolgál, hozd el jól tartott lovomot. A szóismétlés válfajának kialakulására példa lehet még a következő: *Szánj-meg édes rózsám*, igen szépen kérlek, Engem így segítjen, szivemből szeretlek. (Uo. 148/II, 19–20., Első sorának ilyen változata is van: Szánj meg édes szivem, igen szépen kérlek, 114/V, 28.) Későbbi változata: *Szánj meg édes rózsám*, mert téged kereslek, Isten is jól tudja, hogy szivből szeretlek. (Uo. 624. I. 1.) Az énekező esetét ki hasonló módon. A félsorismétlés kialakulását ugyanígy képzelhetjük el. Példa erre a következő: Csináltatok néked ezüstből kalickát, Abban csináltatok aranyból ajtaját (233. 3–4). Népi változataiban az *abban csináltatok* szövegrészt a félsor ismétlésével megemlésték: Csináltattam neked aranyból kalickát, *Aranyból kalickát*, ezüstből ajtaját, Ezüstből ajtaját, Gyémántból váluját (Uo. 682. I.)²⁰ Átalakul a szájhagyományban élés következőnként az egyéni megfogalmazású, bonyolult szintaxisis is. Itt már nemcsak egyes szövegrészek az emlékezetből való kihullása, hanem az eredeti megfogalmazás kisebb-nagyobb mérvű megváltoztatása is megfigyelhető. Egyetlen példa részletes elemzés nélkül is megvilágítja ezt a folyamatot:

Annyira elgyötrött már az szomorúság,
Hogy csak olyan vagyok, mint fél úton nőtt ág,
Kit minek utána valaki ha levág,
Minden úton jár rajta tapod és hág. (201, 17–20.)

Én csak olyan vagyok, mint útfélen egy fa,
Mint útfélen egy fa, kesereg egyedül,
Kinek ágát rontják, a sárba tiporják (Népköltés, uo. 650. I.)

A szokványos egyetlen mondatból álló tizenkettes sorok itt a nép ajkára kerülve tagolt tizenkettősökké váltak, különböző eszközök, köztük a félsorismétlés segítségével.

Mindebből levonható most már az a következtetés, hogy a *Pajkos ének* jellemző verselési és stílussajátságai hosszú ideig tartó szájhagyományban élés eredményei. Azok az énektípusok és műfajok tehát, melyekrek kontaminációja folytán a *Pajkos ének* létrejött, ismertek

¹⁹ A heterometrikus strófászerkezeteket figyelmen kívül hagytuk. A népköltési válfajokat lásd a RMKT megfelelő jegyzeteiben. Ebből a szempontból is jelentős a fentebb idézett teljes terjedelmében idézett Alak csemetéből... kezdetű ének (157. sz.), melynek harmadik sora csaknem szószerint egy régies stílusú erdélyi népballadában lelhető fel. A 107. számú ének (Nem szoktam, nem szoktam kalitkában lakni...) Arany nyilatkozata teszi nevezetessé, melyet alább idézünk.

²⁰ Egy másik, bonyolultabb példát csak jegyzetben idézünk: Gyász ruhám (is ne vedd, mint holló, Az óram (is mi nem) utolsó, (Tehát) mit sírsz, kis-Apolló, kész az koporsó. (275, 1–3.) Gyász ruhám mint holló, ne sírj te Apolló, Ne sírj te Apolló, mert kész az koporsó. (275, 5–6) A szöveg eredeti ritmusát a második, későbbi változat őrizhette meg. Az első változat szerzője ezt a két tizenkettesből álló sort alakította henyé szavak betoldásával (ez a sor zárójelbe tettük) más ritmusúvá. Az így kikövetkeztethető félsor („az óram utolsó”), amely nem mondható túlságosan sikerültnek, kiesett az emlékezetből, s helyette a „ne sírj, te Apolló” félsort ismételték meg. Lehet, hogy ezt maga a szöveg leírója tette. Az ének 7. versszakában sem emlékezett egy félsorra, ennek helyét azonban üresen hagyta.

lehettek már a XVI. században (esetleg még korábban) is, ekkor még feltehetőleg olyan versformában (az egyéni megfogalmazás eredményeként), melyben a tizenkettes sorok középmet-szetei nem voltak különösebben élesek. A keltezési idő és a szerzőség kérdésében tehát nem lehet oly határozottan állást foglalni, mint azt Klaniczay tette. Ő az egész éneket az 1545—1550 közötti évekre datálta, mert a 23. versszakban az akkor e néven szereplő Drágfi Gáspárnéról van szó. Ez még arra sem lehet bizonyíték, hogy a 23—26. versszakok ekkor keletkeztek. Mindössze annyit mondhatunk, hogy az olyan témájú szerelmi énekek, melyekben a szerelmes asszonyához megy, aki aztán jól tartja őt, ismertek lehettek abban az időben, amikor Drágfi Gáspárné élt és a *Pajkos ének*nek ez a részlete e témának Drágfi Gáspárnéra való aktualizálását őrizte meg. Nem valószínű, hogy a hét kalauz legény előljárója, Méhes András azonos lenne azzal a Meszes Andrással, aki 1565-ben Báthori György megbízásából az Erdődöt ostromló sereggel tárgyalt. Az utóbbi megbecsült, közismert, valamilyen rangot viselő katona lehetett, Méhes András pedig egy rablócsapat vezére volt. De még ha elő is kerülne Méhes András rablóvezér neve valamelyik évhez köthető feljegyzésben, az ének vagy énekrészlet keltezési idejére vonatkozólag nem sokat bizonyítana. Akkor is csak azt mondhatnánk, hogy a rablókról szóló énekek az a típusa, amely a csapat tagjait gúnynevekön sorolja fel, az illető évben már ismert lehetett. Az ének egésze egy szerzőnek nem tulajdonítható, ez már kontaminált jellegének megállapításából is következik. De ettől függetlenül is nehéz lenne az énekszerzőt egy személyben katonának, rablónak, kocsisnak és hivatásos énekmondónak elképzelnünk. A *Pajkos ének* korábbi állapotára következtetni tehát csak fenntartásokkal lehet, s e következtetés legfeljebb műfajokra, motívumokra vagy versformákra vonatkozhat. Éppen ezért szövegét nem lehet XVI. századi emlékeknek tekintenünk, hanem úgy kell vele számolnunk, ahogyan azt 1607-ben Fanchali Jób János feljegyezte, ebben a sajátos egyvelegében és mégis egységében, ahol gyilkosság, rablás, útonállás, kurválkodás és lányon való erőszakítétel a költészet tárgya. Érvényes rá az, amit Horváth János — más összefüggésben — írt: „...én csak *irott* nyelvemléket tudok elképzelni, s népi (szóhadományban fönntartott) szöveget is csak attól az időponttól kezdve tartok nyelvemlékeknek, a mikor lejegyeztetett. Mert nyelvemlék, filológiai vizsgálatok megbízható alapja csak oly szöveg lehet, mely többé nem változhat... Mert a mi él, az változik, s mennél tovább él valamely szöveg a nép ajkán, a nyelv fejlődésével annál messzebb távolodik eredeti alakjától, s így mindig csak annak a kornak lehet a nyelvemléke, a melyben írásba rögzítik.”²¹

A különböző szempontú vizsgálatok tehát mind azt bizonyítják, hogy a *Pajkos ének* a szájról szájra terjedő költészetnek, az írástalan kultúrának jellegzetes képviselője. Vajon elmondhatjuk-e róla, amit Arany János a *Nem szoktam nem szoktam kalitkában lakni...* kezdetű, 1672-ben leírt énekről mondott: „Ime a magyar népdal kétszáz esztendő előtt! Olyan friss, mintha ma termett volna; az olvasónak kedve jó eldalolni, mert lejtése, dallama egészen a mai, s formája ép oly teljes, mint mostani népdalainké.”²² Ez a jellemzés teljes egészében ráillik a *Pajkos ének*re is, de úgy látszik, hogy a „népdal” elnevezést itt mégsem lehet mai kizárólagos, csakis a parasztság énekkincsére vonatkozó értelmében alkalmazni. Klaniczay joggal tételezi fel hivatásos énekmondó közreműködését. Igaz, hogy a záróstrófát („Ez éneket szerzék egy omlott pincében, egy régi pincének szintén az lukában”) nem kell olyan szószerint venni, mint ő tette. Nem más az, mint a műköltők záróstrófaik „alászállt”, talán azokat parodizáló változata. Mégis arra vall, hogy a *Pajkos éneket* hivatásos énekmondó adta elő, olyan énekmondó, aki még a Moldovai Mihályoknál és Hegedüs Mártonoknál is

²¹ MNy 1918, 182. — Ez természetesen műköltői szövegekre nem vonatkozik. Beriszló Péter 1559—1560 körüli lejegyzésben fennmaradt éneke például teljes joggal tárgyalható 1515-i emlékként nemcsak tartalmi, hanem stílusvizsgálat szempontjából is. (De már helyes-írástörténeti vagy hangtani vizsgálatokra nem alkalmas.)

²² A magyar népdal az irodalomban. Hátrahagyott iratai II, 11—2.

alacsonyabb szinten: teljesen a szóbeliség szintjén folytatta mesterségét. Moldovai Mihály és társai a szerzői öntudat bizonyos fokán voltak: saját maguk által szerzett énekeiket adták elő, melyek versfőibe nevüket is befoglalták, sőt Hegedüs Márton éneke még nyomtatásban is megjelent. A *Pajkos ének* előadója már csak innen-onnan hallomásból felszedett énekekkel házalt. Fanchali Jób János talán magától az énekmondótól tanulta el, mert — mint már említettük — az ún. „másolási hibák” teljesen hiányoznak a szövegből, ami arra vall, hogy emlékezetből írta be kódexébe. Lehetséges, hogy neki magának is volt valamelyes része a szöveg alakításában vagy legalábbis a versszakok sorrendjének megválasztásában, ami azt is bizonyítaná, hogy saját spontán énekkészletéhez tartozhatott. Láttuk, ismert hasonló stílusú éneket Nádasdy Tamás, az ország első főura is. Úgy látszik tehát, hogy ilyesfajta énekekkel nemcsak a legalsóbb társadalmi rétegek éltek. A lényeg azonban az, hogy a *Pajkos ének* az írástalan, szóbeli kultúra szintjén keletkezett és élt s ebben az értelemben teljes joggal tekinthető a XVI—XVII. századi népköltészet ritka emlékének.

Béla Stoll

“THE ROGUES’ SONG” AND FOLK-POETRY

“The Rogues’ Song” has been preserved in a codex compiled about 1606—1607 and discovered in the National Library in Vienna. Its subject is: murder, robbery, waylaying, rape and the like. The song was published by Tibor Klaniczay who dated it from the years between 1545 and 1550, and ascribed it to a *single* author. The present author is in contrast of the opinion that the words of the song as known today, cannot be regarded as the work of a *single* author but rather as an incidental contamination of several shorter songs of different origin. An inquiry into the affinity of the song, an analysis of style and prosody also indicate that its survival has been a matter of oral tradition; thus the only method by which it should be treated is that of a folklore.